

DIEPGANG

een kroniek van drie dorpen langs het Reitdiep

Een uitgave van de Historische Kring Ubbega
Adorp • Sauwerd • Wetsinge

oproep van de archiefcommissie
de Napoleontische tijd in Sauwerd
Adorp op kaarten van 1828 en 1885
Rijksmonument bij Sauwerd

jaargang 3 nr. 8 september 2015

Redactioneel

In het tweede nummer van Diepgang in 2015 vindt u nieuws over “Huis Roebers”, kadasterkaarten van de oude gemeente Adorp, een Franse dame in Sauwerd, een "Rijksmonument bij Sauwerd" en een oproep van de Archiefcommissie. Plus de gebruikelijke rubrieken Oud Nieuws en Tips.

De coverfoto (foto *Jan de Groot*) toont de onlangs geheel gerestaureerde en van binnen opnieuw ingerichte kerk van Wetsinge.

Huis Roebers

In vorige edities van Diepgang hebben we geprobeerd raadsels over een “Minderhuis Roebers” voor het voetlicht te brengen. Dit huis dook op in een laat-17e eeuwse kaart van het Westerkwartier en op de kaart van Mortier uit 1680: Minderhuys Roebers. In Diepgang nr. 5 (september 2014) meldden we dat de Groninger historicus dr. R.F.J. Paping van mening is dat dit (voor ons) onbekende Huis zich moet hebben bevonden op de huidige locatie Wierumerschouwsterweg 17. Dikke brokken muur die vrijkwamen bij de herbouw van deze boerderij, de laatste twee jaar, zouden inderdaad op een “voornamen” voorganger kunnen duiden. Aaltje Miedema meende echter, op grond van o.a. kadastrale gegevens, dat Huis Roebers gevonden zou kunnen worden op de locatie van Wierumerschouwsterweg 25. Nieuwe gegevens kwamen daarna niet meer boven tafel, helaas.

In het Contactblad van mei 2015 schrijft Reina de Lange een interessant stuk over de mogelijkheid dat Huis Roebers gevonden zou kunnen worden in Heksum. Sterker, ze is er van overtuigd dat Huis Roebers ooit stond in de hoek van de Heksummerweg, naast Heksummerweg nr. 4: op de plaats van de in 1946 afgebrande boerderij “De Wieken” (zie afbeelding). Reina onderbouwt haar stelling vooral met gegevens over wat en wie aan Huis Roebers grensde op het moment van verkoop van het pand in 1646. Tot de burens hoorden toen Edzard Jacob Clant van De Rijnsterheerd (nu Heksummerweg 8) en Jan Jarges die ten noorden van Heksum land had, ter hoogte van de Wetsingersluis.

In het midden van deze foto bevindt zich boerderij De Wieken. Uit: *Tussen Toen en Nu*, blz. 143. Fotograaf onbekend RHC Groninger Archieven, 818-6856

Eind 16e – begin 17e eeuw werden veel bezittingen van oude Ommelander geslachten verkocht. Dit is de tijd van de laatste schermutselingen met de Spaanse overheersers; veel adellijke geslachten hadden schulden gemaakt of moesten hun borgen herstellen en daarvoor was geld - véél geld - nodig. Dat geld kwam vaak van burgers uit de Stad, die de landerijen zagen als een goede belegging of als een mogelijkheid 's zomers de stad en de, door de warmte ongezonde leefomgeving aldaar te ontvluchten. Zo is ook Jacob Roebers, via zijn vrouw, aan bezittingen gekomen in Heksum. Behalve land was er ook sprake van bij dit land behorende rechten én een stenen huis.

Over de boerderijen in en rond Heksum verschijnt na de zomer een “boerderijenboekje” van de hand van Reina. Hierin kunt u dan meer lezen over De Wieken en Huis Roebers. Met deze informatie schrijft Reina de Lange een nieuw hoofdstuk over het Minderhuys Roebers.

Bron: Contactblad 1 mei 2015 (daar kunt u ook het volledige artikel van Reina de Lange lezen).

De redactie trof in het proefschrift “Hier ziet men uit paleizen – het Groninger interieur in de zeventiende en achttiende eeuw” van Johan de Haan, 2005 de volgende tekst aan: *De belangrijkste gegevens over huizenbouw op het Groninger platteland hebben we te danken aan de beslissing van de Staten-Generaal in 1628 om van alle huizen in Stad en Lande een achtste van de huurwaarde als belasting te heffen. Met de opbrengsten zou de provincie onder meer de quote aan de generaliteit kunnen voldoen. Van de uitvoering kwam uiteindelijk niets terecht omdat de Stad en de Ommelanden elkaar ervan beschuldigden de huizen van de eigen inwoners te laag te taxeren. Toch is er wel een begin gemaakt met de schattingen. De schriftelijke vastlegging van taxaties en huurwaarde van huizen in onder andere het Westerkwartier en de dorpen Harsens, Adorp en Sauwerd, aangelegd van 1628 tot 1631 bleef bewaard. In deze lijsten worden de huizen globaal omschreven. (onder verwijzing naar Formsma 1964)*

Wellicht leiden deze lijsten tot nog meer informatie over Huis Roebers?! Wie duikt in deze informatie?

Oproep van de archiefcommissie

door H. Nomden, H. Companjen en R. Bruins

Wie wil krantenartikelen over ons gebied uit de regionale kranten knippen en deze inplakken in plakboeken? Meldt u aan!

Dhr. Albert Wester is bezig met zijn 30e plakboek met krantenartikelen over ons gebied (Ubbega = Adorp, Sauwerd en Wetsinge). Dit is zijn laatste boek. Hij stopt ermee. Wij zoeken iemand die het van hem wil overnemen. Mevr. Trijn Wester is in 1967 met uitknippen en plakken begonnen. De kinderen konden net lezen en waren wel nieuwsgierig naar wat er in de krant stond. Het was dus nieuwsgaring voor de kinderen. Toen de familie Wester naar een groter huis verhuisde en de vele werkzaamheden veel tijd vergden, was er minder tijd om aan de krantenartikelen te besteden. Mevr. Wester stopte ermee. Albert, haar man heeft het in 1970 van haar overgenomen. Toen de kinderen Wester een jaar of 7 waren wilden ze de voetbalverslagen van hun wedstrijden graag lezen. Samen namen ze een abonnement op de Ommelander Courant. De kinderen betaalden mee. Na 48 jaar verzamelen ligt er nu een prachtig overzicht van krantenartikelen over de geschiedenis van ons gebied. Dhr. Wester heeft de plakboeken in 2014 aan het archief van de HKU over

gedaan. We zijn hier blij mee. Elke belangstellende kan de krantenartikelen in ons archief raadplegen. De Archiefcommissie van de Historische Kring Ubbega (HKU) is bezig een overzicht te maken met de titels van alle artikelen. Tot nu toe staan 2850 titels vermeld. Het overzicht is te vinden op de vernieuwde versie van de website www.ubbega.nl onder het hoofdstuk "Archief papier" bij krantenartikelen. Met CTRL-F kunt u zoeken. Typ een onderwerp in en bij 'alles zoeken' vindt u alle artikelen die over dat onderwerp gaan. Een artikel dat u interessant vindt, kunt u lezen in de plakboeken van het archief van de Historische Kring Ubbega (HKU). De Archiefcommissie is elke donderdagavond van 20.00 tot 22.00 uur in het archief aanwezig (behalve in de vakanties).

Het archief bevindt zich in de praktijk van huisarts Gussenhoven. Wie het leuk vindt de geschiedenis in krantenartikelen vast te leggen, krijgt van ons een plakboek en kan de boeken in eigen beheer houden tot hij/zij besluit de boeken over te dragen aan het archief. Een abonnement op het Dagblad van het Noorden en de Ommelander Courant is gewenst. Contact: R. Bruins. Tel: 050-3061548.

Een collage + retouche, gemaakt van luchtfoto's die genomen werden op het moment dat het Van Starcken-

borghkanaal werd gegraven, 1932. De blauwe stippelijn is het Selwerderdiepje. Ben Westerink

Ferrageau de Saint Amand - een spoor van de Napoleontische tijd in Sauwerd

door Gerta Boonstra

Doopboek

In de jaren 70 van de vorige eeuw kreeg ik via de Nederlands Hervormde Kerk in Sauwerd een doopboek in handen, waarin schoolmeester en koster Abel Hendriks (later noemt hij zich Abel Buttema) van 1805 tot 1839 alle namen noteerde van de in Sauwerd geboren en gedoopte kinderen en hun ouders. Intrigerende literatuur, vond ik dat toen! Bladerend in dat boekwerk werd mijn oog getroffen door een naam die er niet erg Gronings uitzag. Ik keek nog eens goed, maar het stond er toch echt:

Menne Pieters Medema en Maria Anna Emilie Ferrageau de Saint Amand, Egtelieden woonachtig te Sauwert, verzoecken de doop voor hun zoontje op Zondag den 7 Mei 1837 met de naam van Pieter Klaude.....

Ferrageau de Saint Amand? Hoe komt iemand met zo'n imponerend klinkende Franse naam in Sauwerd terecht, vroeg ik me af en ik besloot het uit te zoeken. Snuffelend in allerlei archieven kwam ik er achter dat Maria Anna Emilie in 1813 in Nijmegen geboren werd als dochter van Claude Jacques Ferrageau de Saint Amand, chirurgijn in het leger van Napoleon.

Verder onderzoek liet ik toen achterwege. Helaas, want omstreeks 1995 kwam iemand die ook Ferrageau de Saint Amand heette naar Sauwerd om navraag te doen naar zijn verre familielid. Ik geloof dat zijn bezoek teleurstellend verlopen is en dat hij de gezochte informatie niet gevonden heeft.

Maar de geschiedenis gaat verder. In oktober 2014 was ik met twee andere bestuursleden van de Historische Kring aanwezig op de Dag van de Groninger Geschiedenis. Aan ons tafeltje verscheen plotseling een man die vroeg of de naam Ferrageau de Saint Amand ons bekend was. Hij stelde zich voor als Jaap Medema uit Zwijndrecht. Maria Anna Emilie, zei hij, was getrouwd geweest met een broer van zijn betovergrootvader uit Sauwerd, en hij had zich veel moeite getroost om meer over haar te weten te komen. Sterker nog, hij had een artikel over haar geschreven voor een nummer van het tijdschrift Gens Nostra, dat in z'n geheel gewijd zou zijn aan het thema "Napoleon en zijn invloed op het leven van onze voorouders". Als we geïnteresseerd waren kon hij ons de tekst wel toesturen. Zo verscheen er een paar dagen later een mail in mijn mailbox met het genoemde artikel, waarin ik de gegevens vond die nodig waren om het verhaal van Maria Anna Emilie

Ferrageau de Saint Amand, zoals hieronder beschreven, te kunnen vertellen.

Maar eerst iets over Menne Pieters Medema.

Afb. 1 Afbeelding van een sergeant van de schutterij. (Uit: J. de Lange, *De Nederlandsche schutterij, Deventer 1831*)

Menne Pieters Medema

Volgens de website Alle Groningers werd hij in 1804 in Garnwerd geboren als zesde kind van Pieter Pieters Medema en Jantje Ites. Zijn ouders, die landbouwers waren, verhuisden na 1815 met hun kinderen naar de "Margriethoeve" bij het Wetsingerzijl. Toen Menne Pieters Medema een jaar of 19 was, werd hij ingeloot voor de Nationale Militie en als fuselier ingedeeld bij de 8e afdeling Infanterie in Nijmegen. Daar vervulde hij van 1823 tot 1828 zijn dienstplicht. Omdat Nijmegen ook de geboorteplaats was van Maria Anna Emilie, ziet

het er naar uit dat Menne Pieters zijn bruid in Nijmegen heeft ontmoet.

Echter, toen de 24-jarige Menne Pieters in 1828 afzwaaide, was zijn toekomstige vrouw nog maar 15 jaar oud. Kende hij haar toen al? Hij zou pas zes jaar later, in 1834, met haar trouwen. Is hij dan misschien na zijn diensttijd in Nijmegen blijven hangen?

Ik citeer uit het artikel van Jaap Medema:

Volgens een aantekening in zijn stamboek kreeg hij ontslag in 1828 na de gebruikelijke vijf jaar (trouwe?) dienst. Waar hij verblijft tussen 1828 en 1834 is niet duidelijk. In het bevolkingsregister (volkstelling van 1829) van zijn ouderlijke woonplaats Sauwerd, gem. Adorp staat hij bij zijn ouders genoteerd. Maar het plaatselijk register van dat jaar is op meer gronden niet erg betrouwbaar. [...] Volgens de afkondiging van hun huwelijk in Nijmegen schrijft de ambtenaar: "Menne Pieters Medema sergeant....schutterij...sedert meer dan zes maanden in garnizoen in Nijmegen".

De Schutterij

Sergeant van de schutterij? Dat biedt aanknopingspunten! Schutterijen waren plaatselijke weerbaarheidsgroepen, wiens taak het was om in onrustige tijden eigen dorp of stad te beschermen. Ook Sauwerd had destijds zo'n schutterij en de huidige Schuttersweg geeft nog steeds de plaats aan waar in het verleden geoefend werd. Wat ligt er meer voor de hand dan aan te nemen dat Menne Pieters Medema na afloop van zijn diensttijd terugkeerde naar Sauwerd en daar lid werd van de plaatselijke schutterij (afb. 1). Dat die nieuwe functie hem opnieuw naar Nijmegen zou brengen, kon hij op dat moment nog niet bevroeden. Twee jaar later namelijk, in 1830, brak er in België een opstand uit en verklaarde het land zich onafhankelijk van Nederland. Koning Willem I riep toen de Nederlandse schutterijen op om de Nationale Militie te versterken en deel te nemen aan de strijd tegen de opstandige Belgen. De Groningse schutters kregen de opdracht zich in..... Nijmegen te melden om daar verdere instructies af te wachten. Zo vertrokken er op 11 november 1830 vanuit Groningen in totaal 620 schutters met in hun midden zeer waarschijnlijk ook Menne Pieters Medema uit Sauwerd.

Na de Tiendaagse veldtocht tegen België, die overigens pas in augustus 1831 plaats vond en waarbij vier Groningers sneuvelden, besloot de Nederlandse overheid om het leger voorlopig op oorlogssterkte te houden. De schutterijen mochten dus nog niet naar huis, maar moesten in hun zuidelijke kazernes blijven. Zo belandde Menne Pieters Medema voor de tweede keer langdurig in de garnizoensstad Nijmegen, een verblijf dat dit keer tot 1834 zou duren, want pas in dat jaar mochten de Groningse schutters terugkeren naar hun woonplaatsen. Wanneer de liefde tussen de sergeant

van de schutterij uit Sauwerd en de Nijmeegse chirurgijnsdochter is opgebloeid weten we niet, maar dat het ergens tussen 1830 en 1834 in Nijmegen moet zijn geweest, staat bijna wel vast. Daar werd in 1834 ook het huwelijk afgekondigd tussen de 30-jarige Menne en de 21-jarige Maria Anna Emilie, een huwelijk dat kort daarna gesloten zou worden in de gemeente Adorp.

Maria Anna Emilie Ferrageau de Saint Amand

Om het verhaal van Maria Anna Emilie te vertellen, moeten we nu even terug in de tijd. In de Napoleontische tijd (1794-1814) waren er in Nijmegen meer dan 6000 Franse soldaten ingekwartierd. Ze kwamen wat voedsel, huisvesting en kleding betreft ten laste van de nauwelijks 12.000 inwoners die de stad toen telde. Financieel had de bevolking dus zwaar te lijden onder deze inkwartiering. Misschien dat alleen de jonge meisjes uit Nijmegen heimelijk blij waren met die plotselinge overvloed aan jonge mannen in hun stad. Dat er relaties ontstonden tussen Franse soldaten en Nederlandse meisjes ligt nogal voor de hand. Zo ook tussen de latere vader van Maria Anna Emilie, de Franse legerarts Claude Jacques Ferrageau de Saint Amand, en de Nijmeegse Jacoba Anna Verwoert. Jacoba Anna was nog maar 15 jaar toen ze in juni 1805 trouwde met haar Franse geliefde. In januari 1806 werd hun eerste kind geboren, Sebastiaan Claude. Misschien dat legerarts Ferrageau de Saint Amand veel op stap was met zijn legeronderdeel, want pas zeven jaar later, in 1813, werd het tweede kind geboren: Maria Anna Emilie. Het meisje heeft haar vader waarschijnlijk nooit gekend, want al in 1814 kwam er een eind aan de inkwartiering van Franse soldaten in Nijmegen. Mogelijk heeft Claude Jacques Ferrageau de Saint Amand het jaar daarop deelgenomen aan de Slag bij Waterloo, waarbij Napoleon definitief verslagen werd. Van terugkeer naar Nederland kon toen geen sprake meer zijn. Hij overleed in 1818 in Frankrijk.

Toen Maria Anna Emilie 8 jaar oud was overleed ook haar moeder, waarna haar grootmoeder Anna Geertruida van Fowinkel, een redelijk welgestelde winkelierster, zich over haar en haar broer Sebastiaan Claude ontfermde. Als eind 1824 ook grootmoeder overlijdt, wordt haar neef Adrianus Hermanus van Manen, conrector van de Latijnse school in Nijmegen, voogd over de twee kinderen Ferrageau de Saint Amand. Hij beheert ook de erfenis tot de kinderen meerderjarig zouden zijn. Die erfenis blijkt aanzienlijk te zijn. Menne Pieters Medema zou een rijke bruid trouwen.

Huwelijk

Op 5 juni 1834 werd in het oude en eerste gemeentehuis van de gemeente Adorp (Zuiderstraat 12) het huwelijk gesloten tussen Menne Pieters Medema en zijn welge-

stelde Nijmeegse geliefde. De kerkelijke inzegening zal in het middeleeuwse kerkje aan het Hoogpad geweest zijn. Het jonge paar gaat wonen in huis no. 31 (Kerkstraat, recht tegenover de Schoolstraat) in Sauwerd. Zeven maanden later, in januari 1835, wordt daar hun eerste kind geboren, een zoon die de namen Pieter Claude krijgt, naar zijn beide grootvaders. Het jongetje sterft echter al na een jaar. Als op 2 mei 1837 opnieuw een zoon geboren wordt (in huis 28, nu: Burchtweg 5) (afb. 2) krijgt hij de naam van zijn gestorven broertje. Hij is de pasgeborene uit het doopboek van Sauwerd, waarmee dit artikel begon.

Afb. 2 Het huis aan de rechterkant is Burchtweg 5 (Zie *Tussen Toen en Nu*, p.146)

Twee jaar later, op 15 maart 1839, wordt nog een derde kind geboren, een meisje, dat Jacoba Anna wordt genoemd, naar haar Nijmeegse grootmoeder. Pieter Claude en zijn zusje Jacoba Anna zullen hun moeder helaas nooit leren kennen, want 10 maanden na de geboorte van Jacoba Anna overlijdt Maria Anna Emilie. Haar diepbedroefde echtgenoot laat de volgende advertentie plaatsen in de Groninger Courant van 31 januari 1840:

Heden nacht ontsliep zeer zacht, na eene langedurige sukkeling, in den jeugdigen ouderdom van ruim 26 jaren, na eene echtvereniging van ruim 5 jaren, mijne geliefde Echtgenootte MARIA ANNA EMELIA FERRAGEAU de SAINT AMAND, mij nalatende twee Kindertjes, die het verlies eener zoo deugdzaam en zorgdragende Moeder niet beseffen.

Sauwerd den 29 Januarij 1840

M.P. Medema

Ruim een jaar na de dood van Maria Anna Emilie hertrouwde Menne Pieters Medema met de welgestelde weduwe Jantje Brands. Hij bleef met haar in hetzelfde

de huis aan de Burchtweg wonen. Samen kregen ze nog acht kinderen, waarvan er drie voor hun eerste verjaardag zouden overlijden. De kinderen van Maria Anna Emilie groeiden op in dit grote gezin en hebben misschien maar weinig weet gehad van hun Franse voorouders. Ze waren de laatste Sauwerders in wie het bloed van het geslacht Ferrageau de Saint Amand door de aderen vloeide, want zowel Pieter Claude als zijn zusje Jacoba Anna stierven kinderloos.

Pieter Claude Medema trouwde pas op latere leeftijd met een weduwe met twee kinderen. Hij overleed in 1917 in de stad Groningen, na boerenknecht, winkelbediende en fabrieksarbeider te zijn geweest. Jacoba Anna Medema trouwde in 1864 met Pieter Joost van Ham, ambtenaar ter secretarie in Adorp, maar ook zij kreeg geen kinderen. Ze overleed in 1925 in Bedum, maar werd in Adorp begraven, waar ze jarenlang met haar man in de Zuiderstraat had gewoond (afb. 3).

Afb. 3 Zuiderstraat 1902 met helemaal links het echtpaar Van Ham (Zie *Tussen Toen en Nu*, p.124)

Op de begraafplaats van Adorp staat nog steeds de moeilijk leesbare grafsteen van Jacoba Anna en haar echtgenoot, als laatste tastbare herinnering aan het Franse geslacht Ferrageau de Saint Amand.

Menne Pieters Medema ontwikkelde zich tot een belangrijk man in de gemeente Adorp. In 1844 werd hij benoemd tot kapitein van de Groningse rustende schutterij, uit welke functie hij in 1848 door Z.M Koning Willem II eervol ontslagen werd. In de jaren 50 van de 19de eeuw was hij gemeenteraadslid en wethouder in de gemeente Adorp en ook stond hij op de kandidatenlijst voor de verkiezingen van de Provinciale Staten. Menne Pieters Medema die de kost verdiende als winkelier, koopman en grossier was ook kerkelijk ac-

tief, zoals blijkt uit de gevelsteen die is ingemetseld boven de deur van het kerkje van Wetsinge (afb. 4). Hij stierf in 1877 in hetzelfde huis (Burchtweg 5) waarin hij ook met zijn eerste vrouw Maria Anna Emilie Ferrageau de Saint Amand had gewoond en werd begraven op het Oude Kerkhof van Sauwerd aan de Provincialeweg naast zijn tweede vrouw Jantje Brands.

Afb. 4 Gevelsteen kerk van Wetsinge (foto Gerta Boonstra)

Bronnen:

Jaap Medema, Een Française in Groningen? Genealogie van de familie Ferrageau de Saint Amand (verschijnt binnenkort in Gens Nostra)

25 Rond de Vrijheidsboom - Huis van de Nijmeegse geschiedenis (Internet)

De Belgische Opstand – De Buitenweg-familie (Internet)

Informatie over huis 28 en 31 in Sauwerd: Aaltje Miedema

Een Rijksmonument onder Sauwerd!

Midden in de zomer verscheen in de abonnee-editie van de Ommelander het onderstaande bericht waaruit blijkt dat een nederzetting onder Sauwerd tot Rijksmonument is verklaard.

Nederzetting bij Sauwerd wordt Rijksmonument

SAUWERD - De vijftien jaar geleden ontdekte trechterbekerneder-

zetting tussen Winsum en Sauwerd wordt een archeologisch Rijksmonument. De nederzetting, gesticht rond het jaar 3400 voor Christus, kwam aan het licht tijdens de aanleg van gemaal Tilburg. Nu heeft minister Jet Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap besloten de nederzetting aan ...

Behalve Teletekst besteedde de nationale pers weinig aandacht aan dit opmerkelijke nieuws. De Groninger internetkrant van 15 juli 2015 nam het bericht van de Ommelander wel over en schreef het volgende:

Een bijzondere vondst, die vijftien jaar geleden werd gedaan bij Sauwerd, is door minister Bussemaker nu aangewezen als Rijksmonument. Het gaat om een nederzetting van maar liefst 4000 jaar oud. Hieruit blijkt dat Noord-Groningen een van de langst, onafgebroken, bewoonde gebieden van Nederland is geweest. Dat de vondst nu een Rijksmonument is, meldt de Ommelander Courant deze week. Vijftien jaar geleden, toen een gemaal tussen Sauwerd en Winsum werd aangelegd, werd per toeval een bijzonder vondst gedaan. Bij de bouw van dit gemaal bleek onder twee meter zeekelei een uitloper van de Hondsrug te liggen met daarin potscherven en vuursteen van de trechterbekercultuur. Deze cultuur is ook wel bekend als die van de hunebedbouwers.

Met deze bijzondere vondst kan met zekerheid worden gesteld dat dit gebied tussen ongeveer 4400 en 2400 voor Christus al was bewoond. Vraag is wel waar het bijbehorende hunebed is gebleven. Dat is namelijk, ook vijftien jaar later, nog niet gevonden, maar kan best onder een dikke laag klei 'verstopt' zitten.

Eerder werden er al wel losse voorwerpen gevonden, zoals een vuursteen bij Winsum, maar pas na de vondst van de nederzetting kon met zekerheid vast worden gesteld dat de nederzetting ruim tweemaal zo oud is als de eerste wierden. Deze bevinding wierp ineens een heel ander licht op de eerste bewoners van deze regio.

Uit onderzoeken van aardewerk blijkt dat de bewoners van de nederzetting bij Sauwerd zich hadden aangepast ten opzichte van hun tijdgenoten in Drenthe. In Noord-Groningen gebruikten ze geen leem, maar zeekelei. Er werd dus rekening gehouden met de omstandigheden..

Op basis van een booronderzoek, vijftien jaar geleden, blijkt dat de nederzetting op een eiland lag. Op de plek van het eiland, die in Lutje Saaxum (bij Baflo) eindigde, werd in 1951 al een trechterbeker gevonden. Volgens onderzoekers groeide op het eiland een loofbos waar allerlei wild en zelf bruine beren hebben rondgelopen. In de nederzetting werden verbrande botresten gevonden, die kunnen wijzen op het feit dat er gejaagd werd. Door de stijging van de zeespiegel verdronk het eiland uiteindelijk.

U kunt zich voorstellen dat het bestuur van de Historische Kring Ubbega dit nieuws met veel interesse heeft gevolgd. In de volgende aflevering van DIEPGANG duiken we de kleibodem onder Sauwerd en Wetsinge in en gaan op zoek naar deze nederzetting.

Ben Westerink

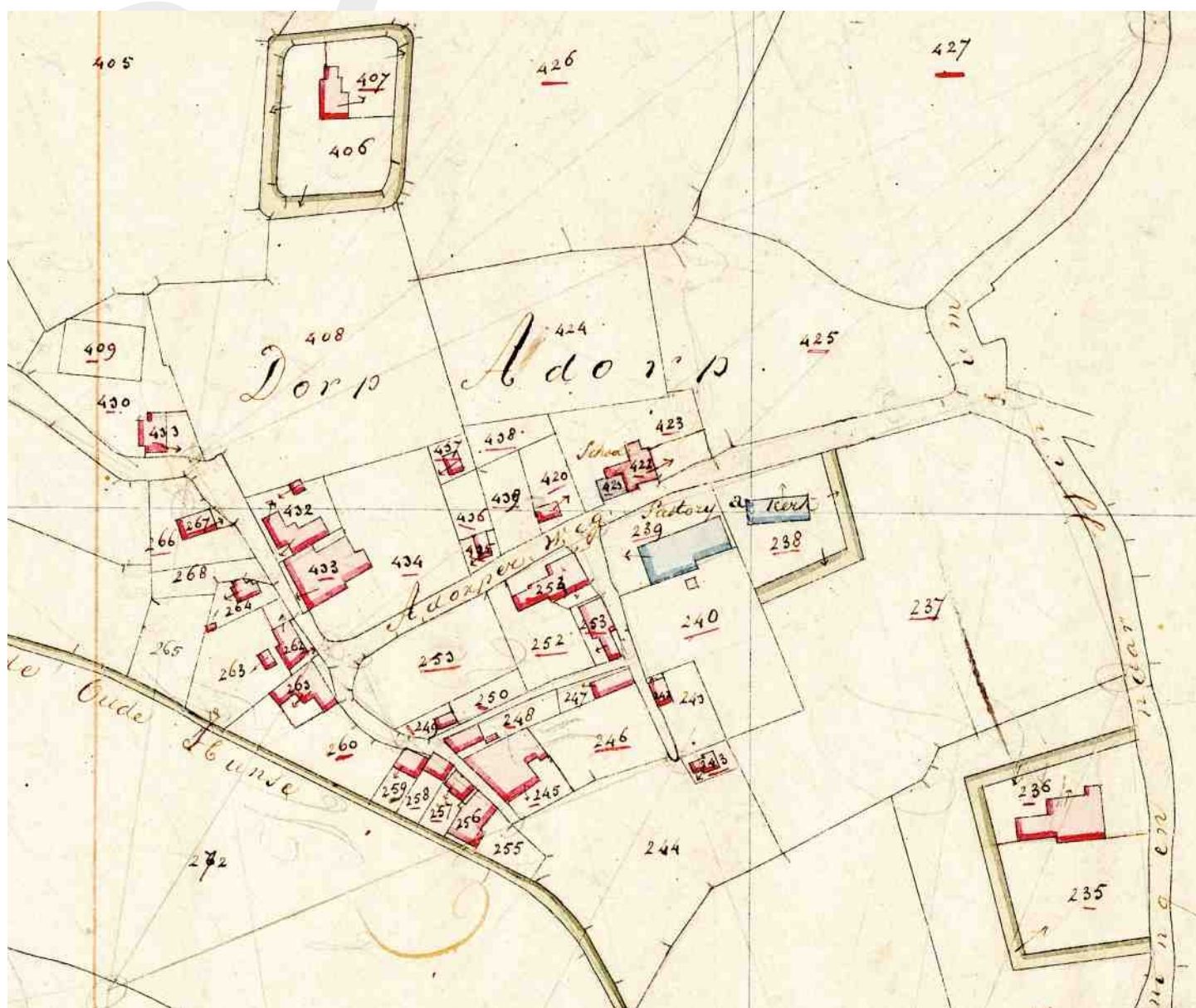
De kadafterkaarten van de gemeente Adorp uit 1828 en 1885

door Roelof Bruins

De Historische Kring Ubbega (HKU) is in het bezit gekomen van tien fantastische oude kadafterkaarten. In Diepgang 5 maakte de Archiefcommissie hier al melding van. We gingen er toen van uit dat de kaarten uit 1828 dateerden. Dat is onjuist, dat moet 1885 zijn. De begeleidende teksten op deze kaarten zijn nogal verwarrend. Op de overzichtskaart, afgedrukt in Diepgang 5, staat dat de kaart is "opgemaakt in den jare 1828". Op dezelfde kaart staat: "deze plans in Januari 1885 door nieuwe vervangen".

Kadafterkaarten van 1828 zijn te vinden in het Rabobankboekje en in het boekwerk "Tussen Toen en Nu". Deze kaarten worden wel als "minuutplans" aangeduid (minuut= oorspronkelijk; plan=kaart). Zie ook www.groningerarchieven.nl.

De kaarten in het bezit van de HKU zien er heel anders uit dan de oorspronkelijke minuutplans en moeten uit 1885 dateren. Ik ben tot de conclusie van het jaartal 1885 gekomen door het aantal huizen en percelen op beide

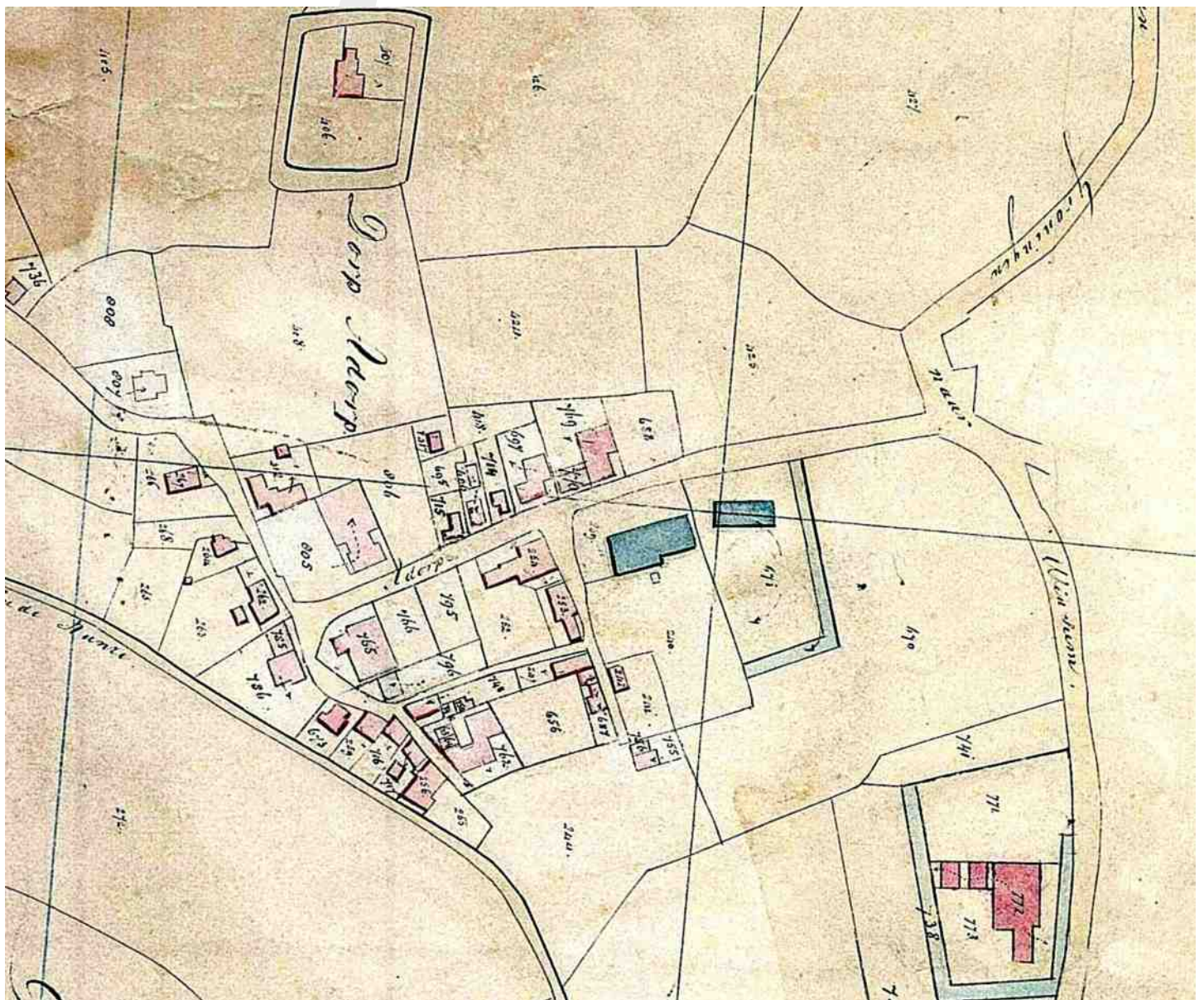

Afb. 1 Kadafterkaart van 1828, afgebeeld zijn ca 28 gebouwen.

kaarten met elkaar te vergelijken. Voor een latere datering van de kaarten pleit ook het feit dat de situatie op deze kaarten dichterbij de huidige ligt.

Met de Groninger Archieven heb ik een email-correspondentie gevoerd en daarbij interessante informatie ontvangen. Volgens de heer P. Riem van de Groninger Archieven hebben we hier inderdaad te maken met verouderde gemeentepansen, die de situatie van januari 1885 weergeven. Als een bijblad door de vele veranderingen versleten was, werd een nieuw blad aangebracht, waarop de actuele situatie werd weergegeven.

Als de website van ubbega.nl binnenkort vernieuwd is, zullen onze kaarten voor elke belangstellende beschikbaar zijn. Ze hebben een prima resolutie, waardoor uitvergroten op de computer uitstekend mogelijk is. Nadere bestudering zal interessante details opleveren en kan een bron zijn voor artikelen in ons tijdschrift *Diepgang*. De kaarten van 1885 zijn door de HKU aan de Groninger Archieven overgedragen, omdat de omstandigheden voor bewaren daar optimaal zijn. Niet meer opgevouwen in dozen maar uitgevouwen in laden. Als de kaarten gescand zijn, krijgt de Historische Kring een CD-rom met de bestanden.

Afb. 2. De kaart van 1885 (in het bezit van de HKU), afgebeeld zijn ca 36 gebouwen.

Zoek de verschillen

Vervolgens heb ik de dorpskern van Adorp op de kaarten van 1828 (Afb. 1) en 1885 (Afb. 2) met elkaar vergeleken en daarbij vielen een aantal interessante verschillen op. Hier volgt een overzicht.

De panden met een sloot om het terrein zijn de kerk, het Houndernust en de boerderij van de familie Mulder aan de Provincialeweg 24 (over dit gebouw heeft Aaltje Miedema-Sikkens in Diepgang 6 een interessant artikel geschreven). De boerderij van 1885 is een andere dan die van 1828. Het gebouw is compleet verplaatst. Deze boerderij is nogal eens verbouwd. Recent nog.

Zuiderstraat 1 (263): Vergelijk de vorm van het gebouw op de oorspronkelijke kadasterkaart eens met die op de kaart van 1885. Eerst staat er een gebouw in de vorm van een trapje, 50 jaar later staan er twee gebouwen.

Zuiderstraat 2 (253): De boerderij van de familie Supheert op de hoek van de Zuiderstraat en de Torenweg (Adorperweg) staat er in 1828 nog niet. Deze boerderij is rond 1850 gebouwd. Het perceel nummer 253, waar deze boerderij op staat, is later opgedeeld en anders genummerd n.l. 765, 766 en 795.

Torenweg 31 (434): Daar staat nu een hoge boerderij. Deze komt wel voor op de kaart van 1885, maar nog niet op de kaart van 1828. Pand 433 is verdwenen en de nummering op de kaart van 1885 is geworden: 805 en 806. Zou het pijltje hier de voordeur aanduiden? Volgens de heer Riem geeft het pijltje niet de voordeur aan, maar simpelweg dat de boerderij die niet voorzien is van een nummer, onderdeel uitmaakt van het naastgelegen perceel met nummer 805.

Het kerkhof van Adorp: De gracht om de kerk blijkt in 1885 flink te zijn verruimd. Een verklaring hiervoor is de aanleg van het kerkhof. Volgens een verordening uit 1829 was het immers - om hygiënische redenen - niet meer toegestaan om nog langer in het kerkgebouw te begraven.

Er zijn meer verschillen tussen de twee kaarten. U kunt daarmee zelf aan de slag. Let ook eens op de school, kosterij, pastorie en de kerk.

Via het internet zijn diverse interessante kaarten te bekijken. De belangrijkste:

- Op de website van de Groninger Archieven (www.groningerarchieven.nl) staan veel kaarten van de oude gemeente Adorp. Ga naar "Onderzoek" op deze site en typ in het zoekvakje : minuutplans. U komt bij 44 (= toegangsnummer) Kadastrale kaarten 1817-2000. Dubbelklik op dit icoon, waarna u "inventaris" kiest. Bovenaan verschijnt Adorp. Hier kunt u 45 kaarten bekijken. Voor de kern van Adorp kiest u C2, voor de kern van Sauwerd B2.

- Op www.watwaswaar.nl kunt u inzoomen op de eigen gemeente. Er verschijnt een overzicht van alle kaarten die er van een bepaalde periode van het gebied zijn. Bij Adorp verschijnt ook een OAT (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel) van grond-eigenaren. De heer Riem gaf hierop de volgende toelichting: "De Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels geven dus net als de minuutplans de kadastrale beginsituatie aan en zijn net als minuutplans als een soort 'nulpunt' onveranderlijk. Beide registraties zijn gescand te vinden op www.watwaswaar.nl".

- Via www.hisgis.nl /Groningen/ naar de kaarten kunt u naar alle percelen in Nederland.

Aanwinsten Groninger Archieven

Nieuw in de collectie - de historische archieven van het Waterschap Noorderzijlvest: over grondgebruik, zijl-schot en waterhuishouding.

De historische archieven van het waterschap Noorderzijlvest zijn in beheer gegeven bij de Groninger Archieven. Een omvangrijke collectie van meer dan 2700 dozen, bij elkaar ruim 200 meter. Waterschappen kennen we tegenwoordig uit het nieuws van waterbergingen tegen hoog water na veel regeval, dijkbewaking

bij zware storm of zelfs dijkverzwaringen tegen een dreigende overstroming. En natuurlijk is er de jaarlijkse waterschapsbelasting, nodig om die waterschapstaken uit te voeren.

De Groninger Archieven ronden nu ook de inventarisatie van dit waterschapsarchief af. Hou de website van de Groninger Archieven in de gaten, wanneer u deze nieuwe aanwinst kunt raadplegen: www.groningerarchieven.nl.

Oud Nieuws

Onderwijs in Wetsinge

Het openbaar lager onderwijs in Wetsinge kent een roerig verleden. In een aantal korte krantenberichten een nogal willekeurige opsomming van gebeurtenissen uit historische kranten. De overeenkomst met actuele ontwikkelingen dringt zich op...

Nieuwsblad van het Noorden, 12 februari 1926

Gemeenteraden

Sauwerd, 9 februari. In de voltallige raadsvergadering gaf het voorstel tot opheffing van de openbare lagere school te Wetsinge aanleiding tot vele discussiën. De voorzitter lichtte dit voorstel toe en bracht in herinnering dat omtrent dit punt geen eenstemmigheid heerscht in het dagelijks bestuur. Uit de statistische gegevens blijkt dat gedurende de jaren 1919 t.m. 1924 de gemiddelde kosten per leerlingen en per jaar waren gemiddeld plm. f 295, waarvan op rekening der gemeente te boeken is plm. f 50 per jaar en per leerling. Het leerlingenaantal bedroeg over die jaren resp. 13, 16, 14, 13, 15 en 16 3/4, terwijl van 1926 t.m. 1930 naar raming het leerlingenaantal zal zijn 14, 11, 12, 17 en 15. Een kostenbesparing wordt niet verkregen in die mate als men zich voorstelt, omdat door een stijging van het leerlingenaantal te Adorp, de kosten aan die school vermeerderen. Voorts is 't bezoeken van de school te Adorp voor zwakke kinderen een bezwaar, terwijl het ook niet aanmoedigt te Sauwerd of te Wetsinge te gaan wonen indien daar geen gelegenheid is O.L. onderwijs te ontvangen.

De voorzitter merkt op dat een kostenberekening over de jaren 1914 t/m 1918 geen zin heeft. Met de prijzen van 1914 en 1915 kan geen rekening gehouden worden en evenmin met de in later jaren gemaakte woekerprijzen. Wat de motieven zijn geweest in 1922 om de school niet op te heffen, daarop behoeven wij nu niet in te gaan. De heer Kuipers zegt, dat het hier betreft een oude historische school. Vergelijkingen kan men niet treffen. Wethouder Datema: "Als de heer Kuipers over de historie wil spreken, dan wil hij opmerken, dat vroeger de bijbel was op de openbare school, doch ter onzaliger ure daar is afgekomen. Dat is historie." Na re- en dupliek werd tenslotte het voorstel tot opheffing van de school te Wetsinge verworpen met 3 tegen vier stemmen. Vóór stemden de heeren R. Datema, Wr. Datema en H. van Til. (Red.: artikel ingekort)

Nieuwsblad van het Noorden, 21 maart 1934

De O.L. School te Wetsinge

De Raad der gemeente Adorp had besloten tot opheffing van de Openbare Lagere School te Wetsinge. Door de ouders is echter tegen dit besluit bezwaar ingebracht en heden hebben Gedeputeerde Staten besloten het raadsbesluit niet goed te keuren.

Nieuwsblad van het Noorden, 10 maart 1939

Behoud van openbare lagere scholen

Gedeputeerde Staten van Groningen hebben goedgekeurd de desbetreffende raadsbesluiten der instandhouding der openbare lagere scholen te Wetsinge, Den Horn, Godlinze en Krewerd.

Nieuwsblad van het Noorden, 2 mei 1970

Gemeente Adorp

Aan de openbare lagere school te Wetsinge (1 mans-school) wordt per 1 augustus 1970 gevraagd een

TIJDELIJK HOOFD

Wetsinge ligt op 9 km van de stad Groningen. Een goede woning is beschikbaar.

Sollicitaties binnen 14 dagen na verschijning van dit blad in te zenden aan de burgemeester van Adorp te Sauwerd.

Boerderij in Diepgang nr. 7 (mei 2015)

In het vorige nummer van Diepgang, in de rubriek Oud Nieuws op blz. 11, hebben we de volgende vraag gesteld: "Kan iemand ons vertellen welke boerderij op deze foto van 1930 staat, de locatie en de toenmalige én huidige eigenaar?". We hebben twee antwoorden ontvangen, van de heer A. Mulder en van de heer W. Datema.

Beiden verwijzen als locatie naar Karspelweg 25, Groot-Wetsinge. Volgens de heer Datema was in 1930 Writzer Datema eigenaar van deze boerderij (de grootvader van W. Datema). Op dit moment is dat, volgens hem, de heer Ykema. De heer Mulder noemt als bewoners in zijn "jeugd" de familie Kooistra. Dank voor de informatie!

Tips

Landschapsbiografie van de Drentsche Aa

Ter gelegenheid van "vijftig jaar Drentsche Aa" verscheen op 2 juli 2015 een bijzonder boek dat laat zien hoe het stroomdal van de Drentsche Aa door de tijd heen veranderde in het prachtige esdorpenlandschap van nu. Het Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit werkt - samen met een groep auteurs uit verschillende vakgebieden - aan deze biografie. Het is uitzonderlijk dat de kennis van de aardwetenschappen, archeologie, historische geografie, architectuurgeschiedenis en ecologie in samenhang met elkaar belanden in één overzichtswerk. Deze combinatie geeft een scherper inzicht in de wisselwerking tussen mens, natuur en landschap van de Drentsche Aa. Wetenschappelijke bevindingen zijn vertaald in aansprekende kaarten, reconstructies, foto's en beelden die het verleden tot leven brengen. Een toegankelijk, rijk geïllustreerd kijk- en leesboek voor iedereen die houdt van de Drentsche Aa.

Redactie: Theo Spek, Hans Elerie, Jan Bakker en Ineke Noordhoff. Vormgeving: Albert Rademaker en Klaas van

Slooten

Uitgever: Koninklijke Van Gorcum, ISBN 9789023252719, 520 pagina's

Winkelprijs: € 34,95*

HOVO-cursussen

HOVO-cursussen (hoger onderwijs voor ouderen) worden al sinds 1986 voor 50-plussers georganiseerd in Groningen, Friesland en Drenthe door de Senioren-academie.

Voor het najaar 2015 staan enkele interessante cursussen op het programma:

"Dood en begraven in Groningen – Religieuze cultuur en spiegel van de samenleving" (door Jochem Abbes en Reint Wobbes),

"Langs de stenen archieven – Joodse begraafplaatsen in Stad en Ommeland" (door Han Borg),

"De archeologie van het Noord-Nederlandse kustgebied – wonen op terpen en wierden" (door Annet Nieuwhof) en

"Aan de rand van de wereld – hoe de Noordzee ons vormde" (door Klaas Tulp).

De eerste twee cursussen worden in Groningen georganiseerd, de derde in Leeuwarden en de laatste in Hoogeveen.

U kunt zich via de website van de Senioren Academie inschrijven voor een cursus.

Voor de meest actuele informatie: www.hovosenioren-academie.nl; emailadres: hovo@rug.nl.

Colofon

DIEPGANG is een uitgave van de Historische Kring Ubbega en wordt drie keer per jaar gratis aan de leden van de Historische Kring toegezonden.

Redactie

Jan de Groot, De Groenlanden 16, 9771BV Sauwerd, groot593@gmail.com

Ben Westerink, Zuiderstraat 5, 9774PL Adorp, b.h.c.westerink@rug.nl

Ben Kwerreveld, Zuiderstraat 1, 9774PL Adorp, kwerrod@gmail.com

Contactadressen Historische Kring

Gerta Boonstra, Oosterstraat 12, 9771AS Sauwerd, gertaboonstra@planet.nl (secretaris)

Ben Kwerreveld, Zuiderstraat 1, 9774 PL Adorp, kwerrod@gmail.com

(penningmeester / ledenadministratie)

website: www.ubbega.nl

De contributie bedraagt € 15,- per jaar (meer mag natuurlijk altijd) en kan alleen door automatische incasso worden voldaan.

De prijs bij losse verkoop (nummer van 12 pagina's) is € 2,50 per stuk.

Diepgang wordt geprint bij de Opmaakfabriek te Groningen.